

Rindas bendē veselību

Veselības pakalpojumu teju nepieejamība rada palielinātas izmaksas

Māris Ķirsons

SLIMNIEKAM, viņa darba devējam un valstij – visiem būtu izdevīgāk, ja sasirgušais maksimāli ātri saņemtu viņam nepieciešamo medicīnisko palīdzību, nevis nīktu mēnešiem garās valsts apmaksāto veselības pakalpojumu rindās. Cilvēks ir valsts pamats, bet no ekonomikas viedokļa tas ir cilvēks darbības spējas vecumā. Šis cilvēks ir vērtība, jo viņš strādā un rada pievienoto vērtību, par viņu darba devēji maksā attiecīgus nodokļus valstij un viņš pats savu algu tērē preču un pakalpojumu apmaksai, tādējādi radot pieprasījumu pēc tiem.

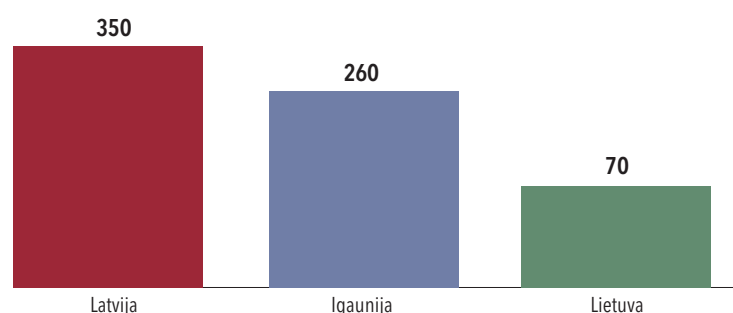
Diemžēl ļoti bieži nopietnākas saslimšanas gadījumā darbinieki savlaicīgi nesaņem valsts apmaksāto veselības aprūpi. Reizēm pat uz valsts apmaksātu diagnostiku vai konsultāciju pie speciālista ir jāgaida rindā vairākus mēnešus, kas ir zaudējums gan pašam darbiniekam, gan valstij, gan darba devējam, kuram ne tikai jāmaksā pabalsts 75% līdz 80% no atalgojuma par astoņām dienām (no otrās līdz devītajai dienai), bet arī jāmeklē, kas slimotāju aizvieto tā prombūtnē.

Piecas reizes dārgāk

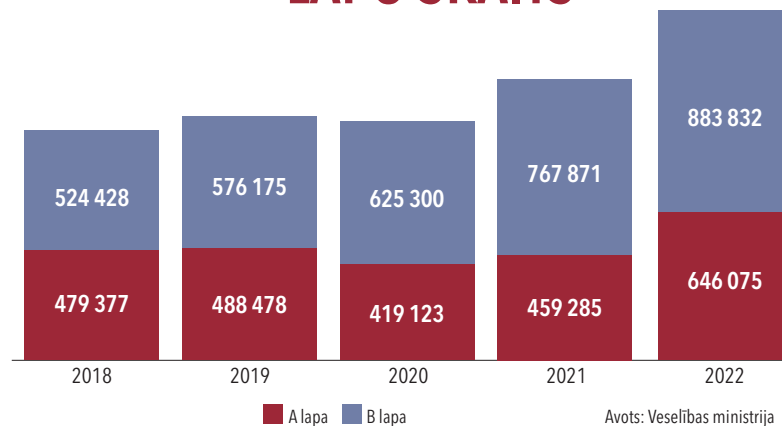
Kopumā Latvijā darba devēji 2022. gadā slimības naudās izmaksāja 350 milj. eiro (darba devējs apmaksā astoņas dienas), Igaunijā – 260 milj. eiro (darba devējs apmaksā četras dienas) un Lietuvā – 70 milj. eiro (darba devējs apmaksā divas dienas). Tas nozīmē, ka arī slimības lapu apmaksas reforma ir viens no būtiskiem Latvijā strādājošo uzņēmumu konkurētspējas nodrošināšanas faktoriem. Tas, ka veselības aprūpe lielā daļā gadījumu savlaicīgi nav pieejama, negatīvā veidā ietekmē ekonomiku. Un te problēma nav tikai Latvijas darba devējiem noteiktais garākais slimības lapu apmaksas periods Baltijā, bet arī saslimušo darbinieku iestrēgšana mēnešiem garās rindās uz speciālista konsultāciju un ārstēšanu. To dēļ cilvēks nevar pildīt darba pienākumus, kā rezultātā darba devējam jāmeklē aizvietotājs, ko absolūtā vairumā gadījumu no malas nevar paņemt, un reālākais risinājums ir kolēģu virsstundas, kas, ņemot vērā Latvijā noteikto divkārt augstāko virsmaksājumu nekā kaimiņvalstīs, arī mazina starpvalstu konkurētspēju. Paradoksālā kārtā no šādas situācijas – aizvietošanas – ieguvēja ir Latvijas valsts, jo

SLIMĪBAS NAUDAS APMĒRS 2022. GADĀ

MILJ. EIRO

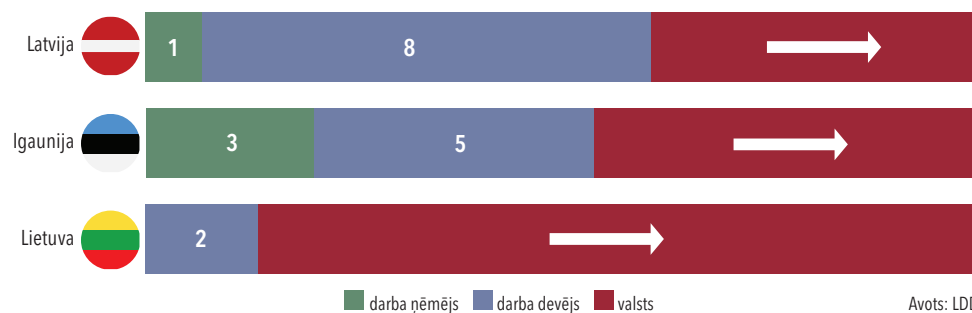
SLĒGTO DARBA NESPĒJAS LAPU SKAITS

Avots: Veselības ministrija

SLIMĪBAS DIENU APMAKSA DARBINIEKIEM

DIENAS KOPŠ SLIMĪBAS SĀKUMA

Avots: LDDK

Izdevniecības *Dienas business* regulārs statistikas datu publikāciju cikls, kas atspoguļo paradoksālo, acīmredzamo, bet neticamo situāciju mūsu valstī, un vēlas saņemt atbildes, idejas un priekšlikumus.

E-pasts: info@db.lv. Pasta adrese: Andrejostas iela 23, Rīga, LV-1045, Latvija

darba samaksa divkārtšā apmērā (salīdzinājumam: konkurentvalstīs Igaunijā, Lietuvā, Somijā, Polijā – 50%) par virsstundu darbu nozīmē arī ievērojami lielākus, faktiski dubultotus, darbaspēka nodokļu maksājumu apmērus. Šis risinājums, kurš vienkārši rada lielākus VSOAI un iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumus, protams, valsti iepriecinās. Savukārt situācija, kad darba devējs sameklēs citu darbinieku un tas veiks sasirgušā darbinieka pienākumus uz laiku, strādā tikai tad, ja tirgū ir labu darbaroku pārpalikums, savukārt, ja ir iztrūkums, tad tas risina tikai konkrētā darba devēja problēmu, bet nemaina kopainu, jo – ja tas ir atbilstoša līmeņa darbinieks, viņš tiks atrauts kādam citam darba devējam un neradīs IKP citā vietā, un nemaksās nodokļus no šīs citas vietas. Vai kādam tas, izņemot pašu darba devēju, rūp? Noteikti rūp arī sasirgušajiem darbiniekiem, bet vai tas rūp lēmumu pieņēmējiem valstī?

Slimības lapas vairojas

Par to, ka ar veselības aprūpi

nav labi un tā ir «slima», liecina statistikas dati. Piemēram, 2018. gadā tika izrakstīts viens miljons darbnespējas lapu, no tām 479 tūkst. – darba devēju apmaksājamās A lapas. Savukārt 2022. gadā tika izrakstītas jau 1,53 miljoni darbnespējas lapu, no tām 646 tūkst. – A lapas. Ja ņem vērā, ka Latvijā 2022. gadā bija nodarbināti aptuveni 0,9 miljoni iedzīvotāju, tad uz katru nodarbināto ir vairāk nekā pusotra darbnespējas lapa. Tas skaudri apliecina, ka spiediens uz veselības aprūpi ir pieaudzis, jo veselības aprūpes sistēmas mazspējas dēļ ir arvien vairāk tā dēvēto ielaisto slimību, kuru ārstēšana iegriež veselības aprūpes sistēmu tā saucamajā burvju aplī, jo katra novēloti noteiktā diagnoze un ārstēšana prasa no sistēmas ievērojami lielākus resursus, tā vēl vairāk sadārdzinot ārstēšanu un palielinot jau tā mazspējīgās sistēmas pārslodzi.

Sāksim ar to faktu, ka Latvijā ir daudz vairāk slimojošu iedzīvotāju nekā kaimiņvalstīs. Kāpēc tā? Vai tiek meklētas atbildes uz šiem

jautājumiem? Paši slimnieki jau folkloru pārfrāzē: «Rindā dzimu, rindā augu, rindā mūžu nodzīvoju!» Vai tas rūp darba devējam? Noteikti, bet tas īsti nerūp valstij! Kāpēc? Viena no atbildēm, ja valstij rūpētu maksimāli mazāks darba nespējas dienu skaits, ko apmaksā gan darba devēji, gan arī pati valsts, tad tiktu meklēti risinājumi, ko un kā darīt, lai cilvēks ātrāk tiktu uz pekām.

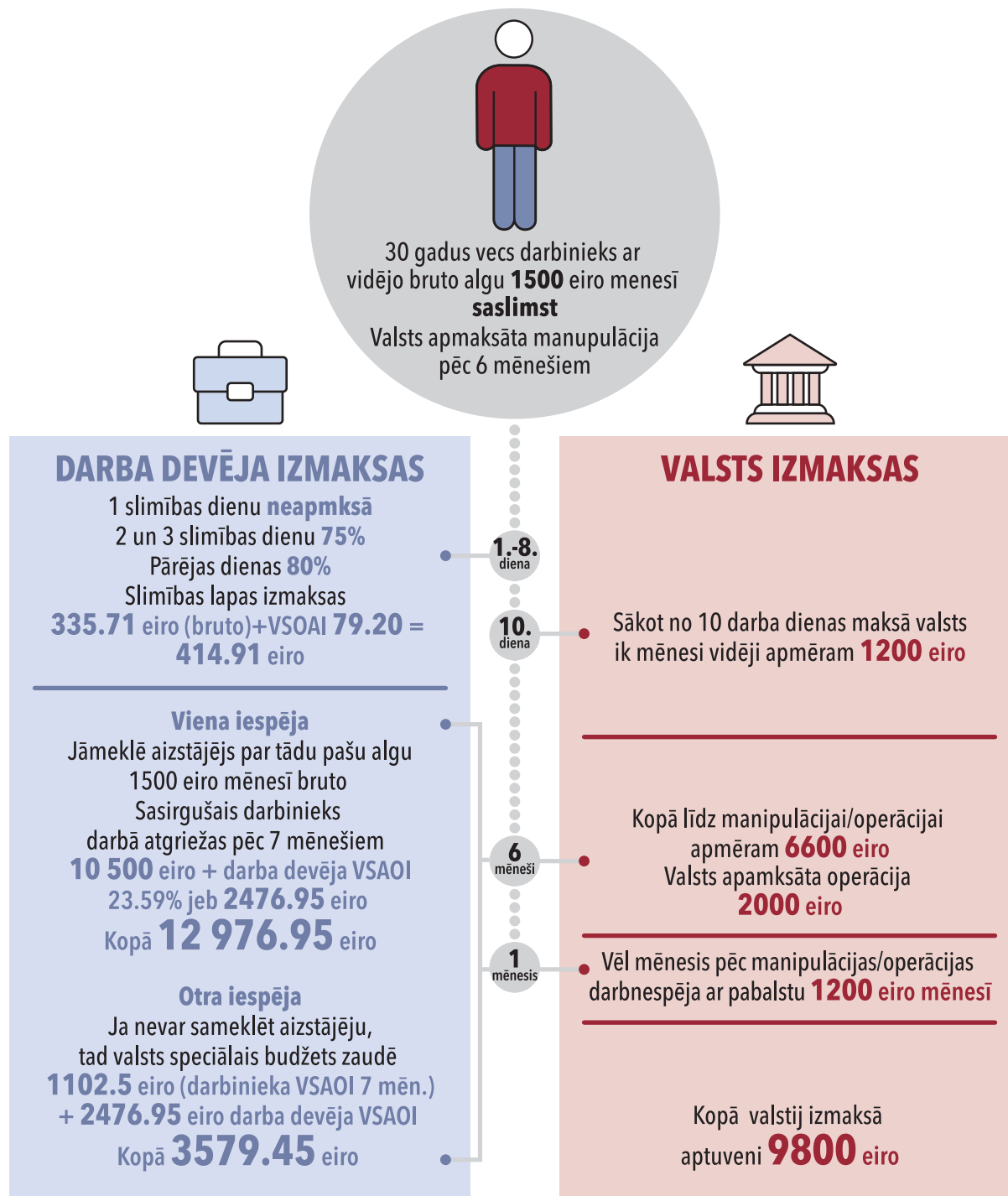
Vesels cilvēks ir izdevīgs visiem

Vienkāršoti aptuveni aprēķini pierāda, ka ātrāka sasirgušā izveseļošanās ir izdevīga arī valsts makam. Proti, valsts no devītās dienas sāk maksāt tā dēvēto slimības lapu 80% apmērā no darbinieka algas, un, jo ilgāk sasirgušais rindā gaida iespēju saņemt valsts apmaksāto veselības aprūpes pakalpojumu un nevar strādāt, jo valsts makam ir lielāki izdevumi. Būtībā, saīsinot laiku, kurā darbības spējas vecumā esošajam cilvēkam ir jāgaida, var ne tikai samazināt valsts izmaksas, bet arī novērst vai mazināt konkrētā cilvēka veselī-

bai neatgriezeniskās sekas. Cita starpā to cilvēku skaits, kuriem piešķirta invaliditāte, ir pieaudzis, līdz ar to pieaugušais attiecīgā pabalsta izmaksas. Savlaicīga un pieejama veselības aprūpe un cilvēku dzīvildze ir saistīta, bet valsts pamats bija, ir un būs tajā dzīvojošie. Veselības aprūpes sistēma Eiropā tiek uzverta kā izaugsmes un darbaspēka nodrošināšanas un atjaunošanas instruments, kas sekmē cilvēku veselības prātību, efektīvi ārstē saslimušos, novērš potenciālo darba nespēju un ir neaizstājams ekonomikas pamatkapitāls. Valsts izaugsme nav iespējama bez veselīgiem cilvēkiem, tautsaimniecībai ir vajadzīgi veseli un darbības spēji cilvēki, bet šobrīd saslimušajiem uz valsts apmaksātiem izmeklējumiem vai konsultācijām pie speciālistiem jāgaida nevis nedēļas, bet pat mēneši. Diemžēl ik gadu Latvijā nomirst cilvēki, kuru nāvi varēja novērst ar savlaicīgu un efektīvu ārstniecību, – šis skaitlis ir ap 4000 cilvēku. Latvijas mērogiem, kur svarīgs ir ikviens cilvēks, tas ir ļoti daudz.

OECD dati rāda, ka Latvijā veselīgais dzīves ilgums ir par 20 gadiem īsāks nekā ES, paredzamais dzīves ilgums Latvijā ir par pieciem gadiem īsāks nekā vidēji ES. «Pazaudētie» dzīves gadi ir gan cilvēku veselības prātības jautājums, gan arī nereti stāsts par novēlotu veselības aprūpi. Kuram tas rūp? Jāņem vērā, ka Covid-19 pandēmijas laikā bija veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības ierobežojumi, kad cilvēki nevarēja vai izvēlējās nedoties pie ārstiem, un tā rezultātā cilvēkiem ir ielaistas slimības, kuru ārstēšana tagad izmaksā dārgāk. Latvijā 2021. gadā bija teju 202 tūkstoši cilvēku ar invaliditāti. 2018. gadā šādu cilvēku skaits bija nepilni 192 tūkstoši. Trīs gadu laikā pieaugums ir par 10 tūkstošiem cilvēku ar invaliditāti. Latvijā zaudē ekonomiski aktīvos cilvēkus, turklāt tas rada ietekmi uz sociālo budžetu. Tātad loģiskāk un ekonomiski izdevīgāk gan valsts budžetam, gan darba devējam, gan arī darba ņēmējam būtu, ja šo nepieciešamo konsultāciju, manipulāciju veiktu maksimāli ātri.●

CIK IZMAKSĀ DARBA NESPĒJĪGS CILVĒKS?

Neskaitot paša darba nespējīgā cilvēka izmaksas par uzturēšanos slimnīcā un pacienta iemaksu apmaksas

Avots: DB pēc darba devēju informācijas

ILUSTRĒTAJĀ PIEMĒRĀ CENTĀMIEM PARĀDĪT, KA TEJU NEPIEEJAMĀ VESELĪBAS APRŪPES SISTĒMA RADA PAPILDUS IZMAKSAS GAN DARBA DEVĒJIEM, GAN ARĪ VALSTS MAKAM.

Deklarācija par Evikas Siliņas vadītā Ministru kabineta (no 2023. gada 15.septembra) iecerēto darbību:

«Veidosim uz pacientiem orientētu veselības aprūpes pakalpojumu sistēmu, nodrošinot primārās veselības aprūpes plašāku pieejamību, kas būtiski uzlabo agrīnu diagnostiku un spēju efektīvi ārstēt pacientus no slimībām ar augstiem mirstības rādītājiem. Ieviesīsim ilgtspējīgu, visus Latvijas iedzīvotājus aptverošu veselības finansēšanas modeli vienlīdz ar efektīviem e-pārvaldes datu risinājumiem. Nodrošināsim veselības nozares publisko finansējumu vismaz 12% apmērā no Latvijas valsts budžeta pamatfunkciju izdevumiem, neskaitot ārpus fiskālās telpas finansētas investīcijas.»

Deklarācija par Krišjāņa Kariņa vadītā Ministru kabineta (2022. gada 14. decembris - 2023. gada 15. septembris) iecerēto darbību:

«Šīs valdības izvirzītās apņemšanās veselības jomā paredz rīcību, lai mazinātu nevienlīdzību veselībā, priekšlaicīgu mirstību un darbnespēju, uzlabotu veselības aprūpes kvalitāti, nostiprinātu uz pacientu centrētu aprūpi un veselību kā vērtību, virzoties uz Sabiedrības veselības politikas pamatnostādnes 2021.-2027. gadam noteikto sabiedrības veselības politikas mērķu sasniegšanu. Valdība apņemas nodrošināt ilgtspējīgu veselības aprūpes sistēmas darbību, tai skaitā sniedzot atbalstu veselības nozares kapacitātes celšanai un noturības stiprināšanai, tādā veidā stiprinot sabiedrības drošību un noturību mūsdienu nenoteiktības apstākļos.»

KURAM TAS RŪP?